

pædagogiai irányokról, itt a középkori magyar pædagogusokról akart értekezni.

Mint embernek a nyíltság és őszinteség volt fő jellemvonása. Talán nagyon is szókimondó volt. Szívesen segített tanácsával, tetteivel, összeköttetéseinek felhasználásával, a hol birt. Családját rendkívül gyöngéden szerette, kivált nemeslelkű nejét, kinél magasabb női ideált nem ismert. Barátsága öröklő volt, s minden viszonyok közt változhatatlan; a megbántásokat megbocsátani minden pillanatban kész. E tekintetben egy gyermek naiv természetével birt.

Nyugodjál békében nemeslelkű férfiú, szeretett tagtárs! Ha a való érdem, t. i. a szolgált ügynek igaz szeretete, a kötelességek lelkiismeretes teljesítése, az erre való alapos tudományos készültség, s a mások javára és hasznára való lelkes, szinlés nélküli törekvés koszorút érdemel; ha a szeretet, az apostol szava szerint a síron túl is megmarad: úgy a te emléked tisztelt léssen az utókor előtt, és sok nemzedék szeretete fog virágot ápolni sírod dombján.

PAULLUS.

A POLGÁRI ISKOLÁRÓL.

Rég hangoztatjuk a polgári iskolák reformálásának elodázhatatlan szükségét. Ujabban a vallás- és közoktatásügyi miniszter is tûrhetetlennek nevezte ez iskolák helyzetét. Már nemcsak polgári iskolai, de a közoktatás egyéb ágazatainak munkásai is kezdenek ez iskolákkal foglalkozni.

Oly nevelés-oktatási tényezők a polgári iskolák, melyekkel számolni kell. Számuk, a hasonló célra és eszközökkel munkáló felső népiskolákat is véve, 253. Tanulóik: fiu 12,963, leány 16,278, összesen 29,241. Csak egy tanévben 12 új intézet nyílt meg. Feladatuk, miként 68-ban meghatározták, nem kevesebb, mint a polgárság nevelése, a meglévőnek európai színvonalra emelése, újnak plántálása. S másrészt a leányoktatásnál a középfokú leánytanítás eszközlése.

De sajnálattal kell bevallanunk, hogy ez iskolák fennállásuknak több mint negyedszázados évfordulóján se állanak ott, hogy a közoktatásba beillesztésök be volna végezve. A kezdetbeli szervezetlenségben sinlödnek ma is, a fiuiskoláknál még azon kérdés is felmerül, hogy egyáltalában van-e létjogosultságuk? Nemszak a

közönség, de a tanügynek élők is legnagyobbbrészt ismeretlenek a polgári iskolai ügygyel.

Ennek oka természetesen azon elzárkozottság is, mely hazánkban a különböző iskolák tanítóit, tanárait elválasztja. Ép azért melegen kell felkarolnunk az oly egyesületet, mely, mint a Magyar Pædagogiai Társaság, a közoktatás mindenfajú munkásait egyesíti. De magunkon kívül a polgári iskola körül való nagy tájékozatlanságnak a sajátságos viszonyok is okai. A polgári iskola a népoktatás többi tagozásával annyira össze van házasítva, hogy se az adminisztráció, tanulmányi ellenőrzés, avagy csak a hivatalos évi jelentésekben sincs külön kezelések. Kezdetől fogva másra szabott ruhákban járunk. A haladó viszonyok pedig már rég mást követelnek.

De hogy az esetleges félreértést is elkerüljük és a sorrend mellett világosabbak is lehessünk, előbb a *polgári fuiskolákkal* fogunk foglalkozni.

1868-ban művelt kereskedők, iparosok, gazdák képzése végett állítottak fel. A polgári iskolák az elemi iskola 4 osztálya fölé 6 osztálylyal szerveztettek, a felső népiskolák az elemi iskolai 6 osztály fölé 3 osztálylyal. A polgári iskolák az ipari és gazdasági szakképzést a 6 osztályon belül ugy eszközölték szaktanfolyamaikkal, hogy a 3 alsó osztály tisztán az általános műveltség, a szakképzéshez is szükséges előkészítésre tartva fenn, a polgári iskolai 4-ik osztályban ezekhez hozzájött a szakképzés is, a gazdasági, ipari tanfolyamot hallgatók külön órákban vezettettek be szakmájokba. Még fokozottabb mérvben történt ez az V. és VI-ik osztályban. A kereskedelmi szakképzés csak a polgári iskolai 4 osztály befejeztével kezdődött s tartott 3 évig. A felső népiskolák már az első osztálytól fogva általános és szakképzést együttesen nyújtottak, felölelve a gazdasági és ipari képzést. A mellett, hogy ez iskolák felkarolása még jobban biztosíttassék, megengedetett, hogy végzett növendékeik egy-két szakiskolába felvehetők legyenek s néhány kisebb hivatali pályára is mehettek. A polgári iskola négy alsó osztálya és a középiskola négy alsó osztálya, a különböző tárgyakból való felvételi vizsga kötelezettsége mellett, oly viszonyba hozatott, hogy a kölcsönös átlépés lehetségessé vált.

Csakhamar belátta azonban a közönség, hogy a felső nép- és polgári iskolák a fenti szervezet mellett az elébök kitzűzött feladatoknak alig képesek megfelelni. Különösen igazolt ez az ipari

s gazdasági szaktanfolyamosokra. E két tanfolyam szerencsétlenül is szerveztetett, a felső népiskoláknál mindvégig, a polgári iskoláknál is nagyrészt a szakképzés az általános képzéssel úgy össze-zavartatott, hogy két urnak szolgálva, egyet se szolgálhatott becsülettel. Ehhez járult, hogy az ipari szaktanfolyamok nagyon is kis körre terjedtek, arról szó se volt, hogy egy iskolánál többféle iparág tanított volna, a tanulók mind egy fajta iparágat voltak kénytelenek tanulni. A mit méltán vártak, hogy a felső nép- s polgári iskolai szaktanfolyamokból kikerülő ifjak a választott iparágat úgy elméletileg, mint gyakorlatilag teljesen értő művelt iparosok legyenek, legtöbbször csalódva az ellenkezőről győződtek meg, kész s másokat felülmuló mesterek helyett nem szívesen látott elönmunkásokat bocsátottak ki ez iskolák. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy még e nehéz viszonyok közt is akadt néhány kitünően vezetett tanműhely, talán szerencsésebb viszonyok, nagyobb gyárak, több gyakorlati érzékkel bíró lakosság közt, mely a célzott nagy részben megvalósította. Végzett tanulóit jó fizetéssel neves gyárakba helyezi el, avagy továbbképző iskolákba felvétetve őket, akkora előképzettséggel látja el, hogy haladások, jövőjük biztosítva van. De a nagy többség beszüntette a szaktanfolyamokat, első sorban maga a gyakorló polgári iskola, a felső népiskolák pedig csak a szegény tanulókat oda vonzó állami ösztöndíjakkal, ellátásokkal kapnak tanítványt, kik azonban végezve, elenyésző kis számban lépnek gazdasági, illetve ipari pályára, annál többen képezdékbe s kisebb hivatalokba.

Hogy a gazdasági és ipari pályákat tekintve, annyira be nem váltak a felső nép- és polgári iskolák, ennek okát lehet talán abban is keresni, hogy ez iskolák szerintünk megelőzték a mi viszonyainkat. Csak egyes hatalmasabb ipari központok fejlődtek már annyira, hogy szükségleteiket magasabb ipariskolák elégíthetik ki. De ezek is csak a középipariskolák szerinti, több iparággra berendezett szervezettel. Ellenben a nagy vidéknek, pedig a felső nép- s polgári iskolák legtöbbje ott helyzetetett el, elég a jelenleginél természetesen jobban szervezett iparostanoncz-iskola. Tehát már ipari fejletlenségünk volt egyik oka az ipari szaktanfolyamok bukásának, másik magokban a szaktanfolyamokban rejlik. Egy időben két célzott akartak megvalósítani: az általános- és szakképzést. Azért sürgette az egyik országos egyesület, a felső nép- és polgári iskolai, hogy a szaktanfolyamok a polgári iskolai 4 alsó osztály

főle szerveztessenek. De ez csak tanácskozási határozat maradt, megvalósítva annyi év múlva sincs.

A gazdasági szaktanfolyamokra is fentartjuk az ipariaknál mondottakat. Önálló kisgazdáink a tapasztalat szerint csak azon célra, hogy a gyermekökből is kisgazda legyen, sokalják az elemi 6 osztály feletti felső népiskolai 3, avagy az elemi 4 osztály feletti polgári iskolai 6 osztály kijárását. Erre elegendők az újabb időben szervezett földmives-iskolák is, nemcsak saját földjeik szakszerűbb művelésére, de kisebb földbirtokok kezelésére is elég ismeretet szereznek itt. A nagy uradalmak számára a meglévő gazdasági iskolák, illetve akadémia képez szakavatott vezetőket, sőt nem egy esetet tudunk, hogy ezek végzett hallgatói is megfelelő állás hián különleges kvalifikációjuk nélkül is elérhető hivatalnoksággal kénytelenek beérni.

Végül szólanunk kell a *kereskedelmi szaktanfolyamokról*, a kereskedelmi középiskolákról. Az ezekkel kapcsolatos polgári iskolák a legvirágzóbbak, az ily tanfolyamok újabb s újabb felállítását évről évre csak sürgetik, nemhogy egyik-másiknak megszűnéséről hallanánk. Ezek végzett tanulói bírnak is a legtöbb joggal, léphetnek a legtöbb pályára, önkénytesek is lehetnek. Igaz ugyan, hogy a középkereskedelmi iskolák s a keresk. akadémiák, (melyek csak önálló középkeresk. iskolák, miként tanáraik már többször kimutatták), végzett tanulói közül a legkevesebben vannak épen azok, kik a gyakorlati kereskedelmi pályákon, üzletekben keresik meg kenyerüket, legtöbb keresk., bankintézeti, pénzügyi stb. hivatalnok

Ázt is nem egyszer hangoztatták már, hogy a tulajdonkepeni, gyakorló kereskedők iskolája a kereskedő tanoncziskola, ezek tanulói lesznek a kereskedelmi üzletek vezetői. De ezen kérdések vitatása, eldöntése célunkat meghaladja, a kereskedelmi iskoláknak *dr. Wlassics Gyula* miniszter programbeszédében is kilátásba helyezett újjászervezésénél ugy is megoldást fognak nyerni. Mi csak annak kijelentésére szorítkozunk, hogy a leglátogatottabb középkereskedelmi iskolák már eddig is önálló tantervet követtek, a polgári iskolákkal csak annyiban voltak összekötve, hogy egy igazgatás, közös tanári karuk volt. De a székes-fővárosiaknál még e kapcsolatot is megszüntették. És az is a helyes, hogy a szakiskola, mint szakiskola szerveztessék, az általános képzést nyújtó iskolával összeházasítás egyik képzésnek sincs javára.

A középkereskedelmi iskolák felvirágzását sehogy se tudhatjuk be a polgári iskolák javára. A két iskola külön intézménynyé szerveztetett s külön fejlődik is, nem egyidőben, de egymásután következő iskolák. Legfőlebb annyiban hozhatjuk össze a két fajta iskolát, hogy a polgári iskolák meghonosításával jöttek be a kereskedelmi iskolák is, hogy a polgári iskolák előkészítő iskolái lehetnek a középkeresk. iskolák-, illetve keresk. akadémiáknak. Neves szakembereink legjobb előkészítő iskoláiknak tartják ugyan a polgári iskolákat, de jól tudjuk, hogy ugyan e czélt szolgálja a középiskolák alsó négy osztálya is.

A középkereskedelmi iskolák példája, látogatottsága is bizonyítja, hogy a szakiskolák csak önálló szervezettel virágozhatnak s még inkább megfelelhetnének a szakképzésnek, ha nemcsak 4 osztály nyújtotta általános képzésre, mint előképzésre támaszkodhatnánk, ha nem volnának kénytelenek a szakiskolai képzés rovására az általános ismeretre tartozó tárgyakkal is foglalkozni. De ez a keresk. középiskolák ügye, a polgári iskolákra ez iskolákból csak annyi tanulás vonható le, hogy a polgári iskolák azon feladata, hogy művelt kereskedőket képezzenek, se tartozik többé működésök körébe.

Összefoglalva a szaktanfolyamokra vonatkozó fejtegetéseinket, azon tapasztalatra jutunk, hogy az ipari- s gazdaságiak annyira nem váltak be, hogy legtöbb helyt fel is hagytak velök, a miniszteri hivatalos jelentés is megvallja nem sikerültöket s kimondja újjászervezésök nagy szükségét. A kereskedelmi szaktanfolyam pedig a polgári iskolák fölé, önállóan szerveztetett. Ugy, hogy a polgári iskolák alapításuk czélját, a gazdák, iparosok, kereskedők szakképzését többé nem szolgálják.

Ily irányban fentartások, fejlesztésök többé nem is czéloztatik. Egyesek készítettek ugyan olyszerű tervezeteket, melyek a kereskedelmi középiskolákkal olvasztanak össze a polgári iskolát, de országos egyesületek csak a 4 alsó osztálylyal, mint egy befejezett egészet képező, általános műveltséget nyújtó iskolával foglalkoznak a polgári iskolával, miként a felső nép- és polg. iskolai országos egyeslet munkálatai is mutatják. A felső népiskolát pedig végleg elejtendőnek tartják; az egy *dr. Kerékgyártó Elek* kelt védelmökre, de részünkről teljesen osztozunk a felső nép- és polgári iskolai országos egyesletnek a mult év folyamán benyújtott memorandumában kifejtett azon álláspontjában, hogy a felső népiskola hazánkban még

korai intézmény. A míg az elemi iskolák többnyire csak 4 osztályuak, 6 osztályu oly kevés, nincs meg az előfeltétele se. Azután meg a felső népiskolák szervezetét se helyeselhetjük, mely a szak- általános képzést a legnagyobb mérvben összezavarja.

Következőkben tehát a felső népiskolát nem említve, a polgári iskolával mint általános képzést nyújtó, 4 osztályu iskolával fogunk foglalkozni.

Mielőtt az ily értelmű s terjedelmű iskolára vonatkozó reform- törekvéseket ismertetnők s végül saját álláspontunkat kifejtjenők, nem hagyhatjuk szó nélkül *Király Pálnak* a *Magy. Pædagogia* folyó- évi 2. számában a polgári iskolára vonatkozó néhány megjegyzését. Öszinte köszönettel vesszük a polg. iskolaügy iránti szives érdeklődését, csak a közoktatás összes s különböző iskolák szerint elosz- tott, de azért a közös magyar nemzeti műveltséget terjesztő tanítók-tanárok munkálkodása teremthet helyes iskolázást, adhat minden egyes iskolának, megillető helyet, betölthető feladatot. De mégis mi, kik a polgári iskoláknak élve, az ügyvel ismerősebbek vagyunk, talán némi tekintetben kötelességet is teljesítünk, ha a téves véleményt úgy iskolánkról, mint magunkról igyekszünk elhá- rítani. Ilyennek tartom iskolánkra nézve *Király Pál* úr azon állí- tását, hogy a törvény a polg. iskolákkal szemben túlkövetelőzően intézkedik, mikor a köteles tárgyaknak, melyek a latin s francia nyelv kivételével a középiskolaiakkal azonosak, kimerítőbben tanít- tatását kívánja a polgári iskolában, mint a középiskolában heti 24—26 órával a középiskolák 28 órája mellett. És nyomban hozzá- teszi, hogy még hozzá a polgári iskolákban «sokkal kisebb képzett- ségű egyénekre van bizva a tanítás.» A kimerítőbb tanítással szemben csak azon egyre utalok, hogy a polgári iskolák a latin nem tanítása folytán a négy alsó osztályban 26 heti órát nyernek, nem számítva a latin preparációk, otthoni készülés ugyancsak tetemes idejét; a reáliskolákkal szemben pedig a francia nyelv nem taní- tása folytán heti 10 órát, ha pedig még a német nyelvet is vesszük, mely a reálban az I. osztálytól kezdve tanítatik, ellenben a pol- gári iskolában legtöbb helyt a III-iktól, akkor a francia 10 órához még az I. és II. osztályú német órákból 9 jő, melyeket a polgári iskolák arra az ilykép talán még se annyira «visszás» «kimerítőbb tanításra» fordíthatnak. A polgári iskolai tanerők «sokkal kisebb képzettségét» valószínűleg arra az egy év különbségre alapította *Király* úr, melylyel kevesebbet tanulnak a polg. isk. tanerők, mint

a középiskolaiak. Ezért talán még se érdemelték meg a «sokkal» kitételt is. Bár magam se vagyok barátja a külön polg. iskolai képzőnek, a polgári iskolai tanerőképzésről nézetemet később ugyanis ki fogom fejteni, most csak annyit óhajtok megjegyezni, hogy abba a sokat kicsinyelt budai Pædagogiumba a tanítóknak csak színe-java jut be, kik, mint tudjuk, ugyancsak a középiskolai előtanulmánynak megfelelő előkészültséggel bírnak s nem egy evben a hallgatók egyharmada is középiskolai érettségít tettekből kerül ki. Ha ugyan a népoktatásügynél már eléggé megszokottá vált mostoha bánásmód a Pædagogiumnak még akadémiai rangot se tudott kivívni, azért nemcsak az évi képesítő vizsgálatokon, melyeken többnyire egyetemi tanárok, neves szakemberek a miniszteri biztosok, de évközben való látogatásával, az intézetet, a hallgatók munkáját nemcsak hallomásból megismerve meggyőződhetik, hogy ott nem felületes, de lelkiismeretes szakképzés folyik. A Pædagogiumban nem lehetséges, hogy valaki csak a szigorlat előtt pár héttel feküdve neki a tanulásnak, csuszszék át; csak nap nap melletti kitarító tanulással felelhetnek meg a követelményeknek, melylyel egyet jelent az államsegély további élvezése, az intézetben maradása. Azt talán mondani is felesleges, hogy a tanárok és tanítványok közti viszony mily barátságos, csak névleg van ifjusági könyvtár, a gazdag felszerelésű, kitűnő szakmunkákban bővelkedő tanári könyvtárra magok a tanárok utalják reá a hallgatókat; kísérleti, szer- és dolgozó szobáik, könyveik pedig állandó rendelkezésükre vannak bocsátva. Hogy a Pædagogiumban hány oly tárgy is taníttatik, a minek mint tanszéknek szervezését egyetemeinken, fájdalom, csak mind óhajtjuk; hogy a legtöbb tárgyból mily kimerítő alapos-sággal folyik a tanítás, arról csak annak lehet helyes fogalma, ki egyetemi és pædagogiumi tanításban részesült; hogy a Pædagogiumban a jelöltek tanításbeli gyakorlására mily nagy súly van fektetve, azt, mint a pædagogiumi képzés egyik nagy előnyét már többször hangoztatták. Van elég ok, a mely a polg. iskolai tanerők külön képzésének ellene mond, ezek felsorolása elől nem is fogunk kitérni, de a csak ugy könnyű szerével oda dobott «sokkal kisebb képzettséget» se eddig felmutatott tanítási eredményünk, se jóval csekélyebb fizetésünk által ugyan megnehezített, de azért mégis számottevő társadalmi, irodalmi működésünk alig igazolja. — A *Király* Pál ur reformtervével ezuttal külön nem foglalkozom, lesz alkalom reá a polg. iskola reformálásának előadásánál.

A 6 osztályu polgári iskolát, a két felső osztály általános néptelensége folytán, mint nem nekünk valót elejtve, mindnyájan a 4 osztályu polgári iskolával foglalkozunk. Erre nézve két tervezet válik ki, a többiek inkább ezek variációi.

Egyik szerint, melyet legtekintélyesebben képvisel a felső nép- és polgári iskolai országos egylet választmányja, dr. Kovács János kitünő felterjesztései, fejtegetéseiben adva ezen tervezetének kifejezést. Szerintök a polgári iskola, mint *praktikus* képzést nyújtó iskola, a *formális* képzés szolgálatában álló középiskola mellett, mint *külön iskola* tartandó fel. Hivatkozva a külföldre is, különösen azon különbség felállításával érvelnek, melyet a polgári iskolai és középiskolai képzés közt vélnek létezőnek. A polgári iskola szerintök minden tárgyat úgy ad elő, hogy a gyakorlati életben való alkalmazása, haszna lehetőleg érvényre jusson. A polgári iskolában a tanítás azt a czélt tüzi maga elé, hogy a tanított ismeretek a gyermekek sajátjává váljanak. Ellenben a középiskolák az egyetemre készítnek elő, kultivált nyelvi studiumokkal, mint csak eszközökkel arra törekszenek, hogy a tanulók eszét minél jobban odafejlesztésék, hogy a magasabb tanulmányokat megbirják.*

Másik tervezet *nem kíván külön polgári iskolát*, össze szeretné olvasztani a középiskolákkal és pedig vagy a polgárinak a középiskolába való teljes beolvasztásával, vagy pedig a középiskolai 4 alsó osztálynak a polgári szerinti átalakításával. Országos egylet ez utóbbi tervezetnek, tudtommal, kifejezést nem adott ugyan, de hivatkozhatnám több országos nevű tanférfit, lap rég elfoglalt álláspontjára. És ez egységesítő tervezetnél is a második irányzat, az egységes középiskola alsó tagozatának a polgári iskola szerinti berendezése mellett hangzik fel több és sürgetőbb érv. Mondják, hogy a pályaválasztás lehető kitolása végett is szükség van az általános irányú, egységes iskolának minél későbbi korig különösen a 14—15 éves serdülő korig kinyújtására. Hangoztatják, hogy a magyar nemzeti szempontokat is nagyobb érvényre kell juttatni. A jelenlegi középiskolák domináló nyelvészkedéseikkel a magyar történetnek, hazai földrajznak nem juttatnak kellő tért

* E különbséget nem ismerhetjük el. A középiskolák nem csak az egyetemre készítik elő növendékeiket, hanem oly általános műveltséget kívánnak nekik adni, mely méltán tekinthető önézniak is. A szerk.

jogaink ismertetésére nem érnek reá, különösen a 4 alsó osztályra mondják ezeket, pedig a tanulóságnak több mint fele ez ismeretekkel lép ki az életbe, vagy megy kisebb szakiskolákba. Az élet, a modernebb irányzatnak megfelelő tárgyak se mindig részesülnek a kellő kultiválásban. A gimnáziumban pl. a szabadkézi rajz alárendelt szerepű, a mértan tanítása egész elvész, inkább fakultatív tárggyá törpül. A természetrajz is csak a felső osztályokban külön tárgy, alól a földrajz körében tanítatik.

Elenyésző csekély azon töredék, mely a polgári iskolának nem talál feladatot, nem tartja közoktatásügyünkbe beilleszthetőnek. Ellenben legtöbbször egyetértünk abban s e tekintetben nemcsak polgári iskolai, de középiskolai, egyetemi tanárookra is hivatkozhatnánk, hogy az élet, a magyar nemzeti szempontok megkövetelnek egy oly irányú iskolát, mint a polgári iskola, mely a magyar nyelv, irodalomtörténet, hazai s világtörténet, illetve földrajz s reális tárgyak kimerítőbb tanítására fekteti a fősúlyt. Ily iskola megvalósíthatja azt a célt is, hogy az iskolák magyarabbak legyenek, mint most. Hogy a polgári iskola jelenlegi hiányos szervezete mellett is mily hasznos szolgálatot tesz e tekintetben, elég élő bizonyosság az exponált helyeken működő iskoláink becsülettel teljesített magyar kultur missziói tevékenysége. A nemzetiségi agitációk, üzelmeikről híres nemzetiségek ép a polgári iskolák felállításától s fentartásától irtóznak legjobban. Eléggé igazolja ez állításunkat a miniszteri hivatalos statisztika.

De másrészt a polgári iskolák már jelenlegi tantárgyaik mellett is legalkalmasabbak arra, hogy a kisebb szakiskolák, pályák, tanulmányaikat 4 osztály kijártával felbeszakítók számára a legjobb előkészítő iskolák legyenek. Ez iskolák nyújtotta ismeretek másrészt sokkal általánosabb jellegűek, mindenkire szükségesebbek, semhogy mindenkire kötelezően kiterjesztésök ne volna minden pályabeli foglalkozásaikra előny.

Részemről is tehát közoktatásügyünk egyik szükséges tagozatának tekintem a polgári iskolát és pedig az elemi iskolai 4 osztály feletti, az egységes középiskola alsó 4 osztályát beolvasztó szervezettel.

Ehhez okvetetlenül szükséges volna a polgári iskolákat jelenlegiszervezetlenségökből kivenni, önálló szakfelügyelettel, kezeléssel ellátni úgy a miniszteriumban, mint az egyes iskolákat illetőleg. Sokszor kértük is már, hogy a polgári iskolák vétessenek ki a népok-

tatásügyi nagy kalap alól. Ha a népoktatásügyi csoportban csak az elemi iskolák maradnak is, akkor is alig győzhető tömeg, anyag lesz ott. Elég fontos s nagy volna az önálló polgári iskolai csoport is. — Végre-valahára megfelelő rendtartás is kellene. De a tanerőkre, iskolánkra, felettes hatóságainkra nincs külön utasítás, az elemi iskoláké van a polgáriakra is kiterjesztve. Pedig az iskola magasabb fokozata, a szaktanítás is más bánásmódot igényel. Néha egy-egy rendelet dirigál rajtunk, de hogy ezek közt is mennyi az ellenmondó, akár hasábokra terjedő szemelvényekkel tudnék szolgálni. Ezek a rendeletek ugyanis legtöbbször csak egyes speciális esetekre vonatkoznak. — A polgári iskolák tanterve is hatalmas korrekcióra szolgált már reá; hogy a tantervi utasításra is mily égető szüksége van, eléggé kiviláglik az Értésítőkből. A *szükszavú* tanterv folytán már sokszor hangoztatott bábeli zavar, a hány ház, annyiféle szokás uralkodik az iskolák által elvégzett tanyanyag terjedelme, különfélesége közt. De nem folytatjuk tovább, hogy mi minden kellene még, annyira vagyunk ugyanis már, hogy a miniszteriumban is türehetetlennek tartják a polgári iskolák mai helyzetét. Talán az orvoslással se fognak soká késni.

Még a *polgári iskolai tanerő-képzésről* akarok szólni. Tagadhatatlan, hogy a paedagogiumi külön képzésnek vannak előnyei. Néhányat fel is soroltunk már. Ezekhez csatlakozik az internatus, mely legtöbb hallgatóra teljesen ingyenes, másokra is oly mérsékelt árú, hogy az anyagi, fentartási gondoktól többnyire mentek a hallgatók, teljesen élhetnek tanulmányaiknak, melyekben a legtöbbnyire országos nevű, szakképzett tanárok sok buzgalommal, baráti támogatással segítik is őket. Az intenzivebb gyakorlati képzést mint nagy előnyt már említettem.

A tanári kar is már egy-két tanóra kivételével külön választott az elemi képzőtől. Rajta is vannak, hogy a szakcsoportok helyesebb, szűkebb megszabásával a képzést fokozzák. Sőt évről évre a tanári karban felvetik a jelenlegi 3 évnél is megtoldását, van szak, a mely már most 4 éves. A könnyű magánvizsgázás, nem rendes hallgatók oklevél szerzésének kora is lejárt. Előbb 3 osztályvizsgálaton kell átesnie a jelentkezőnek s csak úgy bocsáttatik a képesítő írásbeli és szóbeli vizsgálatra.

Mindamellett ellene vagyok a Paedagogium fentartásának, legfőlebb addig ohajtom a külön polg. iskolai tanerőképzőt, míg

az egyetem meg nem nyittatik az elemi tanítói oklevél előtt. — A tanítói és tanári képzési pályán is egységet kell behozni. Egyedül a tanítással foglalkozók előtt legyen kizárva a szabad haladás? Leghelyesebb volna minden esetre annak kivitele, ha a tanítóképzés is csak akkor kezdődne, mikor előbb az általános befejeztetett. A képezde, mint szakiskola, nem pótolja a még hiányzó általános képzést. Az is helyes felfogás, hogy a tanítás-kepesítésére minden fajta tanítónak tanárnak szüksége van. — Azután a tovább haladás, magasabb iskolai tanítóságra képesítés ezen alapvető vizsgára következő további szaktanulmány, vizsgáktól tétessék függővé. — De míg elérkezhetik e messze idő, legalább azon foktól hozzunk be egységet, összhangot a tanerő-képzésbe, a melyiktől jelen viszonyaink közt is lehetséges. Az elemi iskolai tanítóknak az egyetem bölcsészeti fakultásáról kizáratása csak kárára van az ügynek. Hogy a polg. iskolai tanerők külön intézetben képeztetnek, látjuk, hogy a tanügyi férfiak részéről is mily kicsinylés, félreismerés jut ki ezért nekik, hát még a laikus közönségtől. Maga a Pædagogium a tanulmányi rendet, szakbeosztást illetőleg mindinkább az egyetem képét veszi fel. De mire kis egyetem, mely mindig csak másodrendű lesz a nagy mellett? Tegyük át a polg. iskolai tanerőképzést is az egyetemre, az egységes középiskola alsó tagozatának tanárai is ott nyerjék képzésüket, hol a középiskolai tanárok általában s hol azután tovább művelés által ők is megszerezhetnék a legmagasabb képesítetést. A tanulmányokban, a tudományok igazi anyjánál, csak még teljesebb képzéshez juthatnának. Hozzá ha még a Pædagogium említett előnyei is átplántáltatnának. Hogy társadalmi pozíciója mennyivel emelkednék, hogy akkor talán hozzájuthatnának a polg. iskolaiak is élhető fizetéshez, ezen s más előnyöket a jelenleg mostoha viszonyaink közt kellőleg mérlegelni se lehet.

A *polgári leányiskolák* a felsőbb leányiskolákkal úgy tantervet, mint újabban a rendtartást illetőleg is egyenlősítetttek. A leány-felsőnépiskolákról ugyancsak az a véleményünk, mint a fiukéről, ezek át is alakulnak polgári,- illetve felsőbb leányiskolákká. A leánynevelés-oktatásnak nincs előnyére, ha csak névleges; a kétfajta leányiskola, a polgári s felsőbb leányiskolák ok nélküli elkülönzése sebe leányoktatásunknak. Újabban, dr. Wlassics Gyula miniszter a kor szavát megértő tervei folytán aligha nem a leánygymnázium is szőnyegre fog kerülni. Minden esetre kivá-

natos a nők képzésének fokozása, számukra is minél több pálya megnyitása.

Mint mindig, úgy ezuttal is a tiszta ügyszeretet vezetett fenti fejtegetéseimben. Csak a polgári iskoláknak a reformra már nagyon is megérett ügyén segítünk, ha nem veszszük le e kérdést a napi rendről, sőt a nagyérdemű Magyar Pædagogiai Társaság alkalmat nyújt arra, hogy havi felolvasó ülései valamelyikén a polg. iskola ügye is megvitattassék.

VOLENSZKY GYULA.

OLASZORSZÁGI KÖZÉPISKOLAI REFORM- MOZGALMAK.*

A középiskola reformjának kérdése forrongásban tartja mindenütt az oktatásügygel foglalkozók elméjét. Mindenki érzi, tudja, hogy a mai középiskola, úgy mint van, nem felel meg a haladó kor követelményeinek. A tudományok minden ágának, különösen azonban a reál tárgyaknak óriási arányokban való fejlődése mindinkább lehetetlenné teszi, hogy mai középiskoláink teljes és alapos általános műveltséget nyujtsanak az ifjú nemzedéknek, másrésről pedig a gyakorlati élet ezerféle követelményeivel szemben legalább egyik-másik életpályára igazán előkészítőül szolgáljanak.

Ilyetén viszonyok közepette nekünk, magyaroknak, különösen nehéz a helyzetünk. Bennünket az európai államok középiskoláinak általános baján, gondján kívül a kis nemzetek átka, a *soknyelvűség* mizeriája is nyom. A tanulás idejének legjavát meddő nyelvtanulásra kell fordítatnunk: az országban általában 4, a végeken többhelyt 5 nyelvvel, mint rendes tantárggyal kell növendékeinknek küzdeniök. S e nyelvek közül 3, illetőleg 4, jóformán a középiskola mind a nyolcz osztályán végig folyton emészti a tanulásra szánt idő javarészét.

Pedig világos, hogy a nyelvek, sőt az élő idegen nyelvek tanulásáról is lehetetlen lemondanunk, mert ez által egyrésről megnehezítenők az európai kulturával való összeköttetésünk fenntartását, másrésről a nyelvtudat s így a műveltség fejlesztésének

* Felolvasta a szerző a M. Pæd. Társ.-nak 1885. márcz. 16-ikán tartott rendes havi ülésén.